

Inskrift:

fir - - riui : lit rita · kuml : yfitirr : fapurr : sih : baosa : auk : borupurr : kuru - - kup hial - . . . ul

uti - - ial akla - - kuru

fir - - riui *let retta kuml æftir faður sinn Bosa (?) ok broður kuru - . Guð hial[pi] . . . kuru [f]ioll*
uti a Ænglan[di].

»**fir - - riui** lät resa kumlet efter sin fader Bose och [sin] broder **kuru -**. Gud hjälpe . . . **kuru** föll utomlands i England.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. Ormhuvudet är mycket grunt. 1—3 **fir** äro tämligen tydliga. Därefter äro två runor förstörda (eller blott en?). 6 **r** är svagt, osäkert. 7 **i** är klart; ingen bst har funnits. 8 **u** är tydligt. 9 **i** kan ha varit **n**. Sk efter 12 **t** är osäkert. Endast övre delen av hst i 15 **i** är bevarad; bst t. v. är tämligen tydlig; icke **s**. 17—20 **kuml** är tydligt. 21 **y** har en djup prick. Hela ordet 21—27 **yfitirr** är klart. 35 **h** är tydligt. 36—40 **baosa** är tämligen tydligt, och läsningen torde kunna betraktas som fullt säker. 51—54 **kuru** äro säkra, ristade med smala, fina linjer. Därefter följer en rak stav och, otydligt ristad, en sned, något böjd stav (**s**). Huruvida en runa eller två stått efter 54 **u** i runslingan, kan ej avgöras. Intet sk framför 56 **k** eller efter 58 **p**. 59—62 **hial -** är ristat mycket grunt, med smala linjer. Därefter äro ett par runor alldeles borta. 65—67 **uti** är tydligt. Av r. 68 finnes halva hst kvar, men ingen bst. Runan kan ha varit **f**. 69—71 **ial** äro säkra. 72—75 **akla** är tydligt. Därefter finns nedre delen av hst i behåll; övre delen är borta. 78—81 **kuru** är säkert; runorna äro smala.

Dybeck: · **kir . . . riui - : lit : risa : kuml : yfitirr : fapurr : sih : baosa : auk : borupurr : kuruk · kup hial - . . . ul · u - - - al akla - kuru**. »Inskriftens förra del har tre ristfel: **k**-kännestreck i första namnets **r**, **n** för **a** i **fapurr**, samt ett matt men fullt säkert **h** för **n** i **sin** . . . Inskriftens sednare del, ristad i korset, mycket skadad och säkert starkt förkortad, tilltror jag mig icke kunna återgifva, utan hänvisar till ritningen, hvilken troget upptager hvarje å stenen nu synbar rista. I högra korsarmen kan väl knappast läsas **anta** (? **aota**). I venstra däremot med säkerhet **kuru**. I undre armen ses ett till **u** ändradt **k** eller tvärt om, och derefter några tydliga, men otydbara stafvar, den sista med prick. Af öfre armens fyra runor är blott ett **n** bestämbar.»

Ristningen har varit utförd av en mindre van och föga skicklig ristare; det röjer sig både i runornas former och i den osäkra beteckningen. Den sten han har använt har också varit mycket olämplig för ändamålet. I huvudsak är visserligen inskriftens innehåll klart. Men i detaljerna är mycket fragmentariskt eller osäkert. Särskilt gäller detta om inskriftens personnamn. Om namnet *Bosi* se Sm 6. Dybeck läser 51—55 **kuruk**. Om detta är riktigt, skulle namnet kunna vara *Krokr*. Om detta se U 32.

617. Bro kyrka.

Pl. 5.

Litteratur: B 267, L 312, D 1: 1. J. Bureus, Runakänslanäs läräspan (1599), Fa 6 s. 69 n:r 126 (Bureus' egen uppteckning), s. 93 n:r 8 (Aschaneus), Fa 5 n:r 31, Fa 1 s. 10, Fa 13 s. 154, Fa 14 s. 153, 240; M. Aschaneus, F b 12 s. 85; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1684 (i Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 200, Vita Theoderici (1699), s. 484, Monumenta Uplandica (1710), s. 66; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1725), s. 16, 97 f., 143, 161, Antiqvitates Ecclesiasticæ (1703), s. 10 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 178; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 51, 105 f., Dagbok 1760; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 110; R. Dybeck, Reseberättelse (ATA) 1865, s. 9, 1866, s. 4; C. Säve, Sigurds-ristningarna å Ramsunds-berget och

Göks-stenen (1869), s. 349, not 1; UFT h. 3 (1873), s. 20; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 54 f.; A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 483; S. H. Adlersparre, *Ätter från Sveriges medeltid* (ATS 21:5), s. 26 f.; O. v. Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 30, *Anteckningar 1903* (UUB); S. Lindqvist i *Fornvännen* 1914, s. 223; E. Brate i *ANF* 18 (1902), s. 140, i *ATS* 20:3 (1914), s. 15, *Södermanlands runinskrifter* (1924), s. 10 (Sö 14), *Sverges runinskrifter* (1922), s. 122, *Svenska runristare* (1925), s. 15; Joh. Steenstrup i »*Festskrift til Kristian Erslev*» (1927), s. 69; F. Askeberg, *Norden och kontinenten i gammal tid* (1944), s. 122; E. Hjärne, *Rod och runor* (1947), s. 85 f., 102 f.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i *Peringskiölds Monumenta*, sign. »P.H.» och »I.H.», i *Vita Theoderici*, s. 485 och B 267, sign. endast »P.H.»); Dybeck, D 1:1; v. Friesen foto 1903 (UUB).

Runstenen står rest 200 m. N om Bro kyrka, 9 m. V om den på detta ställe rätade landsvägen Bro station—Bro kyrka. Den gamla vägen gick omedelbart invid runstenen. Ristningen är vänd mot vägen, d. v. s. mot Ö.

Inskriften på Bro-stenen var tidigt uppmärksammat av Joh. Bureus och finnes upptagen (utan avbildning) på hans runtavla *Runakänslans lärspan* 1599. Stenen var vid denna tid inmurad i kyrkväggen. Den fanns enligt Aschaneus »Vti Bro kyrkewägg widh dören» (Fa 6), »i dörehörnet . . . doch förder af sitt Ställe . . . Vthi theras Kyrkio mur står en Runa Grafsteen vid döran in j murat vid grundwalen satter, doch förder af sit ställe . . . Huar och Huilchen then Bron är, ther Runestenen stått hafuer vett man intet. Ther af hafue the Nämndt och Kyrkian. Lijka såsom Byrge hafuer sitt Nampn af then Runesten och thett Nampn ther på står, som ligger vthi Kyrkio dören, huilchet Nampn på Runska så står **byrkair**. Samma steen är och ditt förd» (Fb 12). Enligt Bureus »Vti Bro Kyrkevägg» (Fa 6), »I Kyrkeväggen» (Fa 5). — Enligt *Ransakningarna* fanns »I Bro kyrkia och vppå gången. Een stoor Runsteen [U 618]. 1 Stoor Runesteen I wapenhuus muren [U 617] och $\frac{1}{2}$ Dito neder på golfwet [U 619].» J. Hadorph antecknar i sin resejournal 1684: »Broo sochn. Kyrkian . . . Dher finnes 3 Runestendar en i Sakrestijeweggen. 1 i uapnhuset medh ett fragment.» Uppgifterna om stenarnas plats äro uppenbarligen oriktiga. I sakristiväggen har, så vitt man vet, aldrig funnits någon runsten. Hadorph avser sannolikt den stora stenen U 617, men förväxlar genom skrivfel vapenhuset med sakristian. Med runstenen och runstensfragmentet i vapenhuset måste han åsyfta U 618 och U 619, som i verkligheten lågo på stora gången i kyrkan. J. Peringskiöld, *Monumenta*: »När Broo Kyrkia för några hundra år sedan blifwit till de Christnas Gudstiänt anlagder, hafwa dess byggmästare ibland andra gråstenar uthi Kyrkemuren inmurat en stoor och märkelig Runehäll, som där i negden tillförene warit upreester.» I *Vita Theoderici* meddelar Peringskiöld: »In parœcia Broo Uplandiae, circa latus templo muro substratus comparet lapis Runicus, quatuor ulnarum in longitudine, trium in latitudine.» P. Dijkman, *Antiquitates Ecclesiasticæ*: »Vthi Kyrkemuren strax wid Dören på Broo Kyrkia här i Vpland»; *Historiske Annmärckningar*: »Wid ingången af Kyrkians Wapnhus, på högra sidan i Muren.» — O. Celsius har icke själv besökt platsen, utan stöder sig uteslutande på litterära uppgifter. — N. R. Brocman: »Bro Kyrkomur, utför westra Dören.» — Ännu ett århundrade satt runstenen kvar på sin plats i kyrkväggen. R. Dybeck, som börjar sitt stora verk *Sveriges runinskrifter* med denna runsten, meddelar: »Denne runsten är inmurad i yttre sidan af väggen till kyrkans vapenhus nära marken. Ristningens högra sida ligger nedåt; yttersta slingan häråt till hälften dold i jorden. Nästan hela fotstycket är i dagen . . . En stor och vida synbar ättehög är söder om Bro kyrka, på Husby egor, hvilken hög i slutet af 1600-talet kallades Assurs hög (Palmsköld). Namnet är nu förgätet. Runstenen har först stått antingen jämte 4 och 5 vid Skälsta bro, eller sannolikare vid den bro öfver samma å, som är mellan kyrkan och Hernevi.» I sin reseberättelse 1865 antecknar Dybeck: »Den märkvärdiga Runstenen i Kyrkans södra vägg utantill borde frigöras och resas; men som han saknar tillräckligt fotstycke, blir det svårt nog.» Men redan följande år har detta lyckats. Dybeck skriver i sin reseberättelse 1866: »... uttogs ur Bro kyrkas södra mur den märkvärdige Assurstenen och restes på en fri och lämplig plats vid vägen mellan kyrkan och prestgården. Jämte

honom restes en ur kyrkogolfvet upptagen runsten» [U 618]. I *UFT* 1873 kunde därför meddelas om runstenens plats: »Denne runsten har förut varit inmurad i yttre sidan af väggen till kyrkans vapenhus, men är nu upprest till höger om vägen, som går till kyrkan.»

Runstenen har sålunda stått på sin nuvarande plats sedan 1866. Tidigare var den inmurad i väggen till vapenhuset på kyrkans södra sida, till höger om ingången och nära marken. Stenens högra sida låg nedåt. Stenens ursprungliga plats är okänd. Av inskriften framgår, att den har varit rest invid en bro, förmodligen samma bro, efter vilken socknen har fått sitt namn. Mellan Skälsta och Härnevi i norr och Bro kyrka och Husby i söder utbreda sig låglänta, i äldre tid sankta marker. Ett vattendrag, numera endast ett större dike, rinner söder ut till Mälaren. En bro i forntida mening, d. v. s. en vägbank av sten och annat fastare material, har tvivelsutan här förmedlat förbindelsen. Vid brons södra ända, sannolikt icke långt från Bro kyrka, har runstenen förmodligen en gång blivit rest.

Grå granit. Höjd över marken 1,57 m., bredd 1,58 m. Utomordentligt vackert stenblock med nästan fyrkantig form och slät, småknottrig yta. Möjligt är, att upptill ett stycke av stenblocket har blivit avslaget i samband med stenens infogande i kyrkväggen. Men själva ristningen har därigenom icke blivit skadad. Ristningen är tydlig och väl bevarad. Linjerna äro djupa och ganska smala, icke avrundade i botten. Endast skiljetecknen äro små och grunda, därför ofta mindre tydliga.

Ristningen är synnerligen väl planlagd. Syftet har varit att på ett ändamålsenligt och smakfullt sätt anbringa den långa inskriften. Denna är fördelad på de två inskriftsbanden; avståndet mellan runorna är lika och jämnt. Orden åtskiljas genom skiljetecken, i allmänhet ett snett kors ×. Inskriften börjar i den yttre slingan längs t. h. och följer denna slinga i dess tvenne vindlingar ända bort till vänstra ytterkanten upptill. Sista ordet är här 94—96 **sin**. Den inre slingan bildar en slutna krets. Inskriften fortsätter här längst ned t. v. med ordet 97—99 **sun**, går så uppåt och åt höger, nedåt och tillbaka till utgångspunkten. I mitten ett enkelt men väl format kors.

Inskrift:

kinluk	×	hulmkis	×	tutir	×	systir	×	sukrupar	×	auk	×	paira	×	kaus	×	aun	×	lit	×	keara	×	bru	×	þesi	×				
5		10		15		20		25		30		35		40		45		50		55		60							
auk	×	raisa	×	stain	×	þina	×	eftir	×	asur	×	bunta	×	sin															
65		70		75		80		85		90		95																	
	×	sun	×	hakunar	×	iarls	×	sar	×	uar	×	uikika	×	uaurpr	×	mip	×	kaeti	×	kuþ	×	ialbi	×	ans	×	nu	×	aut	×
		100		105		110		115		120		125		130		135		140		145		150							
uk	×	salu																											
155																													

Ginnlaug, Holmgæirs dottir, systir Sygrøðar ok þæira Gauts, hon let gæra bro þessi ok ræisa stein þenna æftir Assur, bonda sinn, son Hakonar iarls. Sar var vikinga vorðr mið Gæiti(?). Guð hialpi hans nu ond ok salu.

»Ginnlög, Holmgers dotter, syster till Sygröd och till Göt, hon lät göra denna bro och resa denna sten efter Assur, sin man, son till Håkon jarl. Han var landvärnare mot vikingar med Geter. Gud hjälpe nu hans ande och själ.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 **k** är icke stunget; icke heller 6, 11, 27, 41, 51, 122, 133, 138 **k**, 17, 49, 77, 131 **i**. Bst i 7 **h** äro mycket fina, men tillräckligt tydliga. 20 **y** har en grund fördjupning mellan hst och bst, sannolikt huggen. På grund av ytans beskaffenhet är det mycket svårt att avgöra, huruvida en fördjupning är naturlig eller har uppkommit genom ristarens verksamhet. Även i runorna 26 och 29 **u** finnas grunda fördjupningar, men de förefalla icke vara huggna. 44 **s** är ett omvänt **s**, med något böjd mellanstapel. 45 **a** är

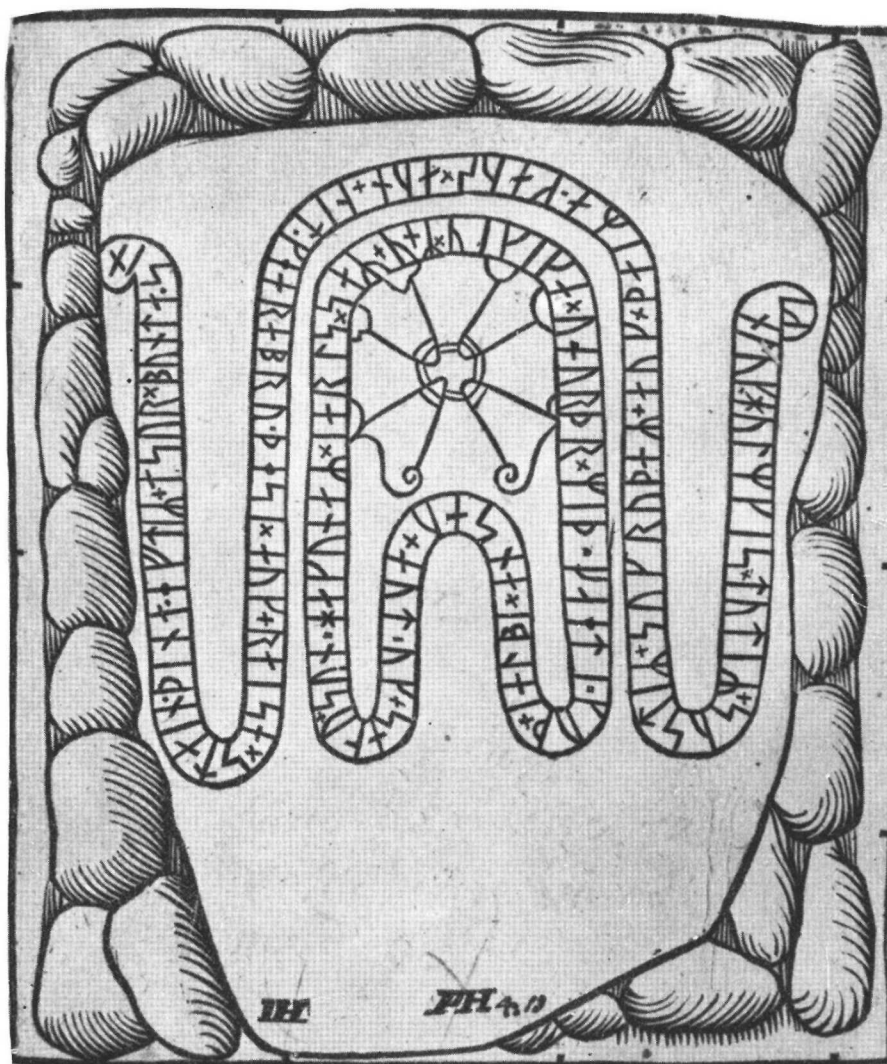

Fig. 10. U 617. Bro kyrka. Efter B 267.

djupt och tydligt; icke **h**. 52 **e** är tydligt stunget, med ett kort vågrätt streck. Detsamma gäller om 60 och 80 **e**. 56 **b** har formen **β**, 89 och 144 **b** formen **β**. 83 **i** står trångt mellan 82 **t** och 84 **n**; det är tydligen tillfogat efteråt. Sk efter 93 **a** är en djup grop; ett **x** kan ej urskiljas. Intet sk efter 96 **n**. 116 **a** står inträngt mellan 115 **u** och 117 **n**. Det har tydligt först varit uteglömt och senare tillfogats, sedan redan 117 **n** var ristat. 135 **e** är en egendomligt formad runa. Hst är som vanligt djup och tydlig. Vid mitten av hst finnes på v. sidan en rund fördjupning. På h. sidan ett smalt streck, vinkelrätt mot hst, grundare än hst, men dock otvivelaktigt hugget. Den liknar icke inskriftens övriga **e**-runor. 149 **n** har bst endast t. v. om hst.

J. Bureus i Fa 6: 3 **n**, 14—18 **tutla**, 20, 26, 29 **u**, 52 **i**, 60 **a**, 80 **i**; 118—123 oklart; 130—137 **khat · mip**. Fa 5: 3 **a**, 14—18 **tutur**, 20, 26, 29 **y**, 52 **i**, 60 **a**, 80 **i**; 118—123 **uikika**; 130—137 saknas; 146—150 **ansanu**. — Aschaneus (Fa 6): 3 **a**, 14—18 **tutur**, 20, 26, 29 **y**, 52 **i**, 60 **a**, 71—75 **stan**, 80 **i**; 130—137 **mip khiatil**; 146—150 **ansanu**. — Hadorph och Helgonius (B 267): 20, 26, 29 **u**, 52 **e**, 60 **e**, 80 **e**, 116 **n**, 133—137 **kaeti**; intet sk efter 148 **s**; 149 **a**. — Brocman: 20, 26, 29 **u**, 52 **e**, 60 **e**, 65 **g**, 80 **e**, 116 **a**, 133—137 **kaeti**, 149 **n**. — Dybeck: 20, 26, 29 **u**, 52 **e**, 60 **e**, 80 **e**, 116 **n**,

133—137 **kaeti**; 146—150 **ans** × **nu**. »Ordet **kaus** är af runtydare orätt fattadt, **a** i **aun** tyckes ej haft annat kännestreck. Jämnför dermed inskriftens **ans**. — **nu** är icke förr iakttaget.» — Brate: 20 **y**, 26, 29 **u**, 52 **i**, 60, 80 **e**, 116 **a**, 131 **e**, 133—137 **kaeti**. »Det står **kaeti** eller **kaati**, i det att det andra **a** ser ut att både hava prick till **e** och bistav till **a**; pricken är förmodligen ett försök att rätta det felristade **kaati**, så att det någorlunda kunde leda till uttalet *Gōti*.» — v. Friesen: Mellan **hst** och **bst** i 6 **k** är ytan bortslagen. 11 **g**, 20 **y**. 23 **e**, men »stingningen kan vara tillfällig». 27 **g**, men »punkten grund och ej fullt säker». 41 **g**, men »punkten grund och ej alldeles säker». 52, 60, 80 **e**. 133—137 **kaeti**.

Joh. Bureus ger (i F a 5) följande latinska översättning av inskriften: »Chieluchis HulmGisi filia, soror Sugrudæ et earum familiarum curavit fieri Pontem hunc et erigi Saxum hoc in memoriam Assuri mariti sui et Animæ filii Haguini Comitis Sari erat a Piratis occisus. Deus adjuvet illius Animam.» Bureus har tydligen icke alls förstått 112—137 **sar** × **uar** × **uikika** × **uaurþr** × **mip** × **kaeti**.

J. Peringskiöld har i huvudsak uppfattat hela inskriften riktigt. Han översätter den på följande sätt (*Monumenta* 3, bl. 200; *Vita Theoderici*, s. 486): »Giölig Holmgers dotter, Sigröders och Göses Syster, hon lät giöra dessa bro, och resa denna Sten efter Assur sin Herre, Håkan Jarls Son, som war Wikinga wård eller Landwärns man med (Konung) Göte: Gud hjälpe hans And och Siäl.» Inskriftens **uikika** × **uaurþr** »Wikingawård» tolkar Peringskiöld sålunda såsom »Landwärnsman», och han vill däri se en benämning för styresmannen över Uppland. Han hänvisar till isl. *landvarnarmaðr* 'landvärnsman', som bl. a. förekommer i *Gautreks saga*. Och han har därför i *Monumenta Uplandica* upptagit Assur bland forntida »Landzhöfdingarne i Vpland»: »Assur Wikingawård, eller Landwärns Man med konung Göte, wid pass 540 åhr efter Christi födelse (då Christendomen här i landet först bekant blef). Han war Hakon Jarls son, på Logön, hwilken fordom af honom kallades. Håkonö.» Detta sista uttalande syftar uppenbarligen på inskriften U 16 vid Nibble, Ekerö sn, där enligt Hadorph skulle stå **hakunau**, vilket tolkas som Håkonö. Detta skulle enligt Hadorph och Peringskiöld ha varit ett forntida namn på Ekerö. Då Peringskiöld i *Monumenta Uplandica* i stället talar om »Logön», d. v. s. Lovö, som det forntida Håkonö, måste det bero på minnesfel eller förväxling.

P. Dijkman har i stället identifierat inskriftens Håkon jarl med den kände norske jarlen Håkon († 995); felaktigt låter han honom, efter Arild Hvidfeldts krönika, ha levat »åhr Christi 934». »Här af flyter nu den anmärkning, at Gialug Hulmgis Dotter har lefwat uti Seculo Nono & Decimo, emellan 9:de och 10:de 100:de åhret Christi, som låtit upsättia stenen sin man til ähreminne, och för den tiden har Religionen warit här inne. — At de efter den tiden (men när, kan här intet finnas) hafwa de förkastat Runsteens bruket, emedan som de tagit Stenen ifrån Högen och satt honom i Kyrkiomuren, doch lærer det wara skiedt fast lång tid efter.» Dijkman har den besynnerliga meningen, att med inskriftens *bro* skulle åsyftas den gravhög, som blivt gjord åt Assur och efter vilken sedan socknen har fått sitt namn. »*Bro geara*, giöra Bro, der med förstås hela Jordhögen, och särdeles underbyggningen, warandes Broo Sokn så mycket som Hög Sokn, så at denna Sokn har sitt namn af den stora Jordhögen som är ännu wid Kyrkian deräst *Asur* ligger begrafwen. — Utaf föregående Antiquitet flyter den kundskap, at de Byar, som af våra förfäder äro wordne kallade Bro, Broby, hafwa intet det namnet derföre, at de kunna wara belägne wid någon Åå der öfwer fins en trä-broo, utan at der wid, eller i nejgden äro stora begrafnings högar, det man finner i detta rum, som ock wid Byn Broby wid Nyqvarns Åå, derest byn ligger långt från Landswägs broon. Men på dess Åkergiärde fins twänne stora Jordehögar, äfwen wid Broby, Börje Sokn, samt Bro i Täby Sokn, etc.»

N. R. Brocman anser sig först kunna fastställa, att Bro-stenen med hänsyn till »både Runor, Skriftsätt, Tankar och Ritning» »måtte wara ristad någon Tid efter Ingwars Minnesmärken».

Den Håkon jarl, som omtalas i inskriften, kan alltså icke ha varit den norske Håkon jarl, som levde i slutet av 900-talet och var äldre samtida till Olav Tryggvason. »Man bör derföre efter-sinna, om i något senare Tider, ingen Jarl i Swea och Götha Riken med samma Namn varit bekant.» Man kunde tänka på den nyssnämnde Håkon jarls sonson Håkon Eriksson († 1029) eller ännu hellre på den norske Håkon Ivarsson jarl, som råkade i tvist med konung Harald hårdråde och måste fly till Sverige (omkr. 1060). Enligt Olof v. Dalins djärva antagande skulle denne Håkon jarl efter Stenkils död ha blivit konung i Sverige och regerat i tretton år (se U 11). Ännu bättre skulle det, menar Brocman, passa med Orknöjarlen Håkon Pålsson († 1122), dotter-son till Håkon Ivarsson. Enligt *Orkneyinga saga* (kap. 35) uppehöll han sig en tid hos konung Inge i Sverige och blev där väl mottagen. Man måste »medgifwa, at Håkan Pålson, under sit Wistande här i Landet kan hafwa aflat en Son, som sedan wid År 1120 med Göthe kunnat göra en sådan Resa. Jag söker nu i alt detta, intet utan en Möjlighet, at desse Stenar lika så snart och förr, äro denne Tids Foster, än någon äldres, som med deras utwärtas Märken mindre förlikes.»

Brocman ger följande översättning: »Ginlög, Holmgers Dotter Sigröders och Göthes Syster, hon lät göra denna Bro och resa denne Sten efter sin Man Asur, Håkan Jarls Son, som war Wikinga-Wård med Göte. Gud hjälpe honom nu, hans Sjel och Ande.» Brocman har sålunda uppfattat 41—44 **kaus** såsom genitiv av ett namn *Gautr*, vilket han också återfinner i 130—137 **mip** × **kaeti**. Denne *Gautr* eller Göte finner Brocman omtalad även i inskrifterna Sö 14 och Ög 11; han skulle ha varit ledare för en härfärd som gått västerut, till England eller Island. — Brocman synes även ha varit den förste, som sammanställt Bro-stenen U 617 med de båda sörmländska runinskrifterna på Kjula-stenen Sö 106 och på Ramsunds-berget Sö 101 och uttalat den meningen, att det är medlemmar av samma släkt, som omtalas i dessa tre inskrifter. I sina vidlyftiga genealogiska funderingar drar han in även de båda uppländska runinskrifterna U 608 vid V. Ryds kyrka och L 754 Mysinge äng, Fittja sn, ja genom ännu djärvare kombinationer såväl Snottsta-gruppen (U 329—331) som Jarlabanke-stenarna (U 142 m. fl.). Han tänker sig möjligheten av att Bro-stenens Assur, Håkon jarls son, i sin ungdom skall ha varit huskarl hos den mäktige bonden Ragnfast i Snottsta.

Sannolikt oberoende av Brocman har även C. Säve sammanställt inskrifterna på Ramsunds-berget (Sö 101) och Bro-stenen (U 617): i båda omtalas en Holmger, fader till Sigröd. Tyvärr inblandar Säve ett par andra uppländska inskrifter (U 326 och L 80 Ingla, Skogs-Tibble sn), som med säkerhet icke höra hit. Sin slutsats formulerar han emellertid med vederbörlig försiktighet. »Skulle nu de nämnde personerna möjligen vara af samme, så bevisa desse många, så fjärran från hvarandre, af eller öfver dem reste runstenar, att de utan tvifvel hört till den tidens yppersta odalätter i Svithjod.» Säves, till *UFT* 1873 lämnade, tolkning av Bro-stenens inskrift lyder: »Ginnlaug(?), Holmgers dotter, (och) deras, Sugruds och Gauts, syster, hon lät göra denna bro och resa denne sten efter Åsur, sin bonde, Håkan jarls son; han var vikinga-väktare(?) med *Kaeti*. Gud hjälpe nu hans ande och själ.»

S. Bugges behandling av inskriften (i *Runverser*) är påfallande knapp. Han översätter: »Ginlaug, Holmgeirs Datter, Söster af Sigrud og Gaut, hun lod gjøre denne Bro og reise denne Sten efter Assur, sin Husbonde, Sön af Haakon Jarl. Han var Vikingers Vogter med Gaut. Gud hjælpe nu hans Aand og Sjæl.» 25—32 **sukrupar** är »vel snarest Mandsnavn» (Säve hade, under hänvisning till U 326 och U 532, uppfattat Bro-stenens **sukrupar** som kvinnonamn). Om 133—137 **kaeti** skriver han: »Da jeg ikke kjender *Gætir* som Navn, ved jeg kun at tolke **kaeti** som *Gauti* (*Göti*), trods **kaus**. Jfr *sestra* L 1005, hvor **e** sandsynlig betegner Udtalens ø.» Jfr även namnet **hulmkaetr**, väl *Holmgautr*, i samma inskrift L 1005 och **berepr** U 237. Bugge erinrar om att Liljegren (*Runlära*, s. 110), i anslutning till Brocman, menat, att **kaeti** är samme man som den i Sö 14 nämnde Gaut (dat. **kuti**), som gjorde ett härtåg västerut.

Brate har flerstädes uttalat sig om Bro-stenens inskrift. Han översätter den på följande sätt: »Ginlög, Holmgers dotter, syster till Sigröd och Göt, hon lät göra denna bro och resa denna sten efter Assur, sin make, son till Hakon jarl, som var lantvärnsman mot vikingar med Göt. Gud hjälpe nu hans ande och själ!» Han uppfattar 133—137 **kaeti** som en onöjaktig beteckning för (dat.) *Gauti*, och han sammanställer (i anslutning till Liljegren) Bro-stenens *Gautr* med uttrycket **uit · iak · pet · uar · suit · uestr · mip · kutl** Sö 14. Han sluter härav, att det vikingatåg, vari Assur deltog, »sannolikt gick västerut», och att »det var i den engelska konungens tjänst som de [d. v. s. Assur och Göt] värnat landet mot vikingars angrepp». En lantvärnsman mot vikingar i väster »förefaller nödigast under kung Etelred; jfr hurusom Torkel höge, jarl över jomsvikarna, vilkas hövding svensken Styrbjörn starke en gång varit, blev Etelreds man. Måhända hava alltså Göt och Assur tillsammans med Torkel höge tjänat Etelred och Assur fallit i striden mot Sven Tjuguskägg före 1014.» — I fråga om den i inskriften omnämnde Håkon jarl har Brate tidigare (1902) uttalat den meningen, att han liksom Håkon i Sö 250 måste antagas ha varit densamme som omtalas i L 1241 Komstad, Ljunga sn. »Det är frestande att antaga, om ock omöjligt att styrka, att det är samme Hakon jarl, vilken som konung nämnes i inskriften vid Hofgården, Adelsö [U 11], vilken konung uppenbarligen är vår historias Håkan röde, som antagligen rejerat 1067—1080 ... Desänniet närmast före Håkans tronbestigning skulle Bro-stenen mycket väl kunna tillhöra.» Senare har Brate fått sina dubier. En identifiering av Hovgård-stenens Håkon och Bro-stenens Håkon jarl måste förutsätta, att Hovgård-stenen skulle vara avsevärt äldre än Bro-stenen, vilket såväl runologiskt som språkligt är orimligt. Det är också oförenligt med tanken, att Assur, Håkon jarls son, skulle ha varit landvärnsman i England hos konung Knut. I sin sista behandling av Bro-stenen (1925) överväger Brate den av v. Friesen framställda meningen, att Håkon jarl i U 617 och L 1241 skulle åsyfta den norske Håkon jarl av Ladeätten († 995). Han finner det dock »troligare, att fråga är om en svensk Hakon jarl, även om vi icke eljest känna till någon sådan från denna tid, vars historia dock icke är oss så fullständigt bekant, att saknaden av sådan kunskap vore en betänklig invändning. Som en möjlighet vill jag framkasta, att Hakon jarl vore den Jakun den svagögde, som enligt Nestor år 1024 förde trupper från andra sidan havet till hjälp åt Jaroslav.»

Inskriften på U 617 har en mycket klar och redig ortografi. Den skiljer konsekvent på **r** och **ra**. Långt *o*-ljud betecknas med **u**-runan: **tutia**, **bru**, **bunta**; likaså långt *ø*-ljud i **sukrupar** (andra stavelsen). *y*-ljud betecknas med **y** i **systia**, med **u** i **sukrupar** (första stavelsen). Stunget **i** brukas i **pesi**, **eftia** (samt i **keara**, **kaeti**). Stunget **k** förekommer icke. Diftonger betecknas regelbundet i tryckstark stavelse: **paina**, **raisa**, **stain**, **kaus**; däremot icke i efterleden av namn: **hulmkis**, **kiniuk**. Bindeordet *ok* tecknas **auk** 2 ggr, **uk** 1 g. Dessutom användes **au** som tecken för *å*-ljud i **uaurpr**, **aun**, **aut**. Inskriften har *h*-bortfall i **aun**, **ialbi**, **ans**; däremot icke i **hulmkis**, **hakunar**. **n** utelämnas i **uikika**, **aut**; däremot icke i **bunta**. En konsonant är, kanske med stöd av uttalet, utelämnad i genitiverna **hulmkis** och **kaus**.

Det enda ord i inskriften, som erbjuder svårigheter vid den fonetiska tolkningen och identifikationen, är 133—137 **kaeti**. Läsningen är enligt vår mening ofrånkomlig. Ordet har också lästs på samma sätt av alla föregående granskare (med undantag av de förvirrade och på denna punkt värdelösa läsningarna av Bureus och Aschaneus).¹ Det skulle visserligen vara mycket tilltalande att med Brate här återfinna namnet *Gautr*, som förut finnes i inskriften (gen. **kaus**); Assur skulle då ha varit *vikinga vqrðr* tillsammans med sin svåger Göt. Men ju mera man be-

¹ C. Sæve framhåller också (i *UFT* 1873), att »ordet **kaeti** är dunkelt; man vet icke ens, om det utgör namnet på en man eller ett ställe; ja, **mip kaeti** skulle kunna betyda: med (stor) vaksamhet, motsvarande ett Isl. *með gáti* el. **gæti*».

aktar inskriftens omsorgsfulla ljudbeteckning, desto mindre blir man benägen att medgiva sannolikheten av ett sådant fel som Brate antager. Endast en mycket vag möjlighet blir då identifikationen med Gåsinge-stenens (Sö 14) **mip · kuti**. Slutsatsen, att Assur och Göt liksom Gåsinge-stenens Sven deltagit i ett härnadståg västerut och »att det var i den engelske konungens tjänst, som de värnat landet mot vikingars angrepp», vilar därför på mycket svag grund. Det blir ovillkorligen i längden mera tillfredsställande att med v. Friesen söka komma till rätta med inskriftens text utan ändring. Ett mansnamn *Gæitir* (dat. *Gæiti*) ligger då närmast till hands. Detta namn är visserligen icke känt från någon annan runinskrift, ej heller från svenska medeltida urkunder, men det förekommer såväl i västnordiska källor (enligt Lind) som i danska (*DGP*).

Ginnlög, som har låtit resa stenen, var dotter till Holmger och syster till Sygröd och Göt. Det kan icke råda något tvivel om att denne Holmger är samme man som den Holmger, fader till Sygröd, som omtalas i inskriften på Ramsundsberget (Sö 101). Sigrid, moder till Alrik, har låtit utföra denna märklige ristning **fur · salu : hulmkirs : fapur : sukrupar buata · sis**. Formuleringen är något tvetydig: det är ovisst, huruvida attributet **buata · sis** hänförs sig till **hulmkirs** eller till **sukrupar**, och man kan alltså icke veta, om Holmger eller Sygröd har varit Sigrids man. Det senare torde vara det sannolika; det är svårt att förstå, varför Sigrid skulle omtala sin make Holmger som fader till en man, som icke vore hennes egen son utan makens barn i ett annat gifte. Sygröd, Sigrids man, är redan död, och Sigrid låter göra bron och utföra ristningen för sin svärfaders Holmgers själ. Sigrid och Alrik nämnas också i inskriften på den väldiga Kjula-stenen (Sö 106) rest på tingsplatsen i Rekarne: »Alrik, Sigrids son, reste stenen efter sin fader Spjut. Han hade varit västerut...» Den ena inskriften meddelar sålunda, att Sigrid har sonen Alrik och att hennes man heter Sygröd, den andra, att Alrik är son till Sigrid och Spjut. Om man vågar antaga, att Spjut endast är ett tillnamn och att Sygröd och Spjut sålunda är samma person, lösa sig svårigheterna på ett naturligt sätt: Kjula-stenen är Alriks (och Sigrids) monument över fadern (och maken) Sygröd Spjut, Ramsundsristningen är Sigrids (och Alriks) monument över svärfadern (och farfadern) Holmger. De kunna ha tillkommit ungefär samtidigt. Ännu viktigare är, att Bro-stenen bör tillhöra samma tid. Detta stämmer fullkomligt med den datering, som man av andra skäl kommer till för den inskriftsgrupp, som Bro-stenen tillhör, de s. k. ornamenterade stenarna. Vi få här ett värdefullt tillfälle till koordinering av en karakteristisk grupp runstenar i Uppland med de mest betydande minnesmärkena i nordvästra Södermanland.

Ginnlög, Holmgers dotter, och Sigrid, Holmgers sonhustru, ha sålunda varit svägerskor. Dessa båda kvinnor ha låtit utföra ett par av Mälardalens ståtligaste runmonument, Bro-stenen och Ramsundsristningen. Båda ha de tydligen varit änkor; det säges uttryckligen på Bro-stenen, och det förutsattes väl också av inskriften på Ramsundsberget, då Sigrid ensam säges ha gjort bron. Männen ha tydligen gått i härnad och fallit borta i främmande land; om deras bedrifter läsa vi i korthet på Kjula-stenen och Bro-stenen. De ha lämnat sina hustrur i hemmet för att sköta jorden och bygga vägar.

Ginnlög har sålunda tillhört en förnämlig släkt i nordvästra Södermanland. Förmodligen har den haft sin stamgård icke långt från den plats, där minnesmärket ristades efter Holmger. Vi känna genom inskrifterna släkten i tre led:

Holmger (U 617, Sö 101)		
Sygröd (U 617, Sö 101; Sö 106?)	Göt (U 617)	Ginnlög (U 617)
g. m. Sigrid		
Alrik (Sö 101, 106)		

Holmger, Sygröd och Göt ha tydligen varit så kända och berömda män, att det för Ginnlög har varit av väsentlig vikt att nämna dem på den sten som hon reser över sin man Assur.

Ginnlög, Holmgers dotter, har genom sitt äktenskap kommit till Bro i Uppland. Här har hennes make, Assur, Håkon jarls son, hört hemma. Säkerligen har han varit ägare till stora jordagods i dessa trakter, eftersom hans maka finner det lämpligt att här bygga bro till hans minne. Minnesstenens monumentala karaktär vittnar också otvetydigt om en rik och förnämlig släkt. Utan tvivel var det ett par av Mälardalens allra främsta ätter på 1000-talet, som genom Ginnlögs äktenskap med Assur, Håkon jarls son, befryndade sig med varandra. Om denne Assur få vi i inskriften två intressanta uppgifter: han var son till Håkon jarl, och han hade varit *vikinga vörðr*.

Namnet *Hakon* är ingalunda sällsynt i svenska runinskrifter, men det tillhör icke heller vikingatidens vanliga personnamn. Påfallande ofta hänvisar det till förnämlig börd. Det förekommer, jämte Anund, Erik och Ingvar, på U 513 (Rimbo) och 540 (Husby-Lyhundra), där det med skäl har förmodats, att man har att göra med medlemmar av den gamla svenska kungaätten, på U 11 (Hovgården, Adelsö sn), där uttrycket *Hakon bað rísta* sannolikt åsyftar konung Håkon röde, på U 16 (Nibble, Ekerö sn), där uttrycket *i Hakonar roð* förmodas åsyfta en härfärd »ledd av en hövding med namnet Håkan» (E. Hjærne, *Rod och runor*, s. 115), och slutligen på L 1241 Komstad, Ljunga sn, Småland, rest över en man som har varit »Håkon jarls stallare» (O. v. Friesen i *Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening* 6, 1922, s. 39 f.). Här möter igen uttrycket Håkon jarl, liksom på Bro-stenen.

Att Håkon jarl på Bro-stenen icke kan vara identisk med den Håkon (sannolikt konung Håkon röde), på vars befallning Hovgård-stenen har blivit ristad, är av runologiska och språkliga skäl klart. Det lokala avståndet mellan de båda stenarna är ju icke stort. Men avståndet i tid är ofrånkomligt och avgörande. Bro-stenen måste vara åtskilligt äldre än Hovgård-stenen. Därtill kommer, att Håkon på Hovgård-stenen ännu förutsättes vara i livet, under det att Håkon jarl på Bro-stenen förmodligen är död, liksom hans son Assur. Det förefaller snarast ligga en tid av ungefär två generationer, kanske mera, mellan Bro-stenens Håkon jarl och Hovgård-stenens Håkon.

Ett uttryck Håkon jarl i en inskrift från 1000-talet för givetvis gärna tankarna till norsk historia. I Norge funnos under vikingatiden flera jarlar med namnet Håkon. Först och främst den gamle Ladejarlen Håkon Sigurdsson († 995), som under en lång tid styrde Norge mellan Håkon den gode och Olav Tryggvason. Vidare hans sonson Håkon Eriksson († 1029), Knut den stores jarl. Och slutligen, längre fram på århundradet, Håkon Ivarsson, Harald hårdrådes jarl, som kom i tvist med sin konung och enligt sagorna levde sin sista tid i Sverige. Den ende av dessa, som skulle kunna åsyftas i Bro-stenens inskrift, är den förstnämnde. Det är också O. v. Friesens mening: »Sannolikt var denne Assur en eljest okänd son till den norske jarlen Håkan Sigurdsson och broder till Erik Håkansson, hvilken en tid jämte många landsflyktiga normän uppehöll sig i Sverige hos Olof skötkonung, innan de i förening med Sven Tveskägg anföllo Olof Tryggvason i det frejdade slaget vid Svolder.» v. Friesen tänker sig tydligen, att den norske Håkon jarl i slutet av 900-talet var så allmänt känd i Sverige, att det utan vidare var klart för inskriftens läsare, vem som åsyftades. v. Friesens förmodan har upptagits av Fr. Askeberg (1944): »Om Hakon jarl heter det, att han var *kvennamaðr mikill* och att han hade många barn på sidolinjen. Det är knappast troligt, att alla Hakons ättlingar stannade kvar i Norge, sedan fadern mördats och Olav Tryggvason återtagit sina förfäders krona . . . Om den landsflyktige jarlasonen och vikingahövdingen Assur dör som upplänning, får man förutsätta, att han gjort ett förnämligt gifte . . . Utan att de genealogiska kombinationsmöjligheterna pressas alltför mycket, framgår det i varje fall, att en förnäm norsk vikingahövding uppträder i en miljö av stormän i Mälardalen vid en tidpunkt, då man även i Sverige deltog i de stora anfallen mot England.» Ur kronologisk synpunkt finns visserligen knappast något att invända mot kombinationen. Man måste emellertid ge Brate rätt i att det dock är »troligare, att fråga är om en

svensk Hakon jarl, även om vi icke eljest känna till någon sådan från denna tid». Och man vill helt instämma i Erland Hjärnes uttalande (1947): »Sannolikheten av dessa identifikationer skulle kanske kunna anses stiga något litet, om någon namne till Bro-stenens Assur . . . eljes vore nämnd någonstades som son till den norske jarlen Håkan Sigurdsson. Men så är ingalunda fallet vare sig hos Snorre eller i någon annan källa . . . Den Assur, varom Bro-stenen talar, tillhör en, så vitt man kan se, rent inhemsk släktkrets . . . Det är rimligare att tyda detta som tecken på att han själv var av svensk börd än att göra honom till en landsflykt, som 'dör som upplänning' efter att ha 'gjort ett förnämligt gifte', vilket man trott sig kunna 'med ganska stor säkerhet konstatera'. När man sedan låter det 'framgå', 'att en förnäm norsk vikingahövding uppträder i en miljö av stormän i Mälardalen', sker det näppeligen 'utan att de genealogiska kombinationsmöjligheterna pressas alltför hårt', åtminstone åt det norska hållet.»

Ginnlög, Holmgers dotter, har tillhört en förnäm släkt i Rekarne. Genom sitt giftermål har hon kommit över till Bro i Uppland, och efter sin makes död bygger hon här en bro och låter resa ett präktigt monument till hans minne. Det ligger onekligen närmast till att tro, att mannen har tillhört en uppländsk stormanssläkt med stora jordbesittningar i dessa trakter. Det finns ingen anledning att vika tillbaka för den naturliga slutsatsen, att vi i denna inskrift ha namnet bevarat på en svensk jarl från tiden omkring år 1000.

Vad innebär då meddelandet om Assur, Håkon jarls son, att *sar* × *uar* × *uikika* × *uaurþr* × *mip* × *kaeti*? Uttrycket *vikinga vqrðr* är icke känt från någon annan inskrift, icke heller från någon litterär källa. Det är av sammanhanget uppenbart, att det har inneburit en mycket hedrande beteckning för den döde. Vidare har det meddelat en faktisk upplysning om hans liv och verksamhet, sålunda med all sannolikhet haft en konkret och helt verklighetsbetonad innebörd.

Ordet *vikingr* förekommer f. ö. endast i en runinskrift, på Tirsted-stenen på Låland (DR 216), i ett oklart sammanhang (*alir uikikar*). Som mansnamn är däremot *Vikingr* icke ovanligt i svenska inskrifter (Uppland och Södermanland). Ordet *vqrðr* är annars icke belagt i det nordiska inskriftsmaterialet.¹ I isl. och fsv. förekommer det dels som abstraktum med betydelsen 'vakt, vaktjänst, vakthållning', dels som personbeteckning med betydelsen 'vaktmanskap' (kollektivt) eller 'väktare, vakthållare'. Den förra betydelsen är den ojämförligt vanligaste (märk särskilt uttrycket *halda vqrð* och sammansättningarna *varðhald*, *-maðr*, *-veita*), av allt att döma också den ursprungligaste, liksom i allmänhet hos substantiv bildade med suffixet *-tu-* (se K. Brugmann, *Grundriss der vergleichenden Grammatik*, 2. Aufl., 2: 1, s. 440). Ur den abstrakta grundbetydelsen har genom en mycket naturlig utveckling uppkommit betydelsen av nomen agentis, handlingens utövare; jfr det likbetydande ordet *vakt* 'custodia' och 'custos'. Om man utgår från abstrakt betydelse, blir det också helt förklarligt, att ordet så ofta har kollektiv betydelse 'vaktmanskap'. Emellertid är den konkreta betydelsen mycket gammal; den föreligger även i gotiskan, i forn-tyskan och fornengelskan. Jfr t. ex. got. *daurawards* 'dörrvaktare'. I dessa språk uppträder ordet även med a-stamsböjning, vilket utan tvivel är sekundärt. I nordiska personnamn ha vi dels u-stamsform i *Sigurðr* (Ad. Noreen, *Altisländische Grammatik*, 4. Aufl., § 148), dels a-stamsform *-varðr* (gen. *-varðs*) i t. ex. *Higrvarðr*, *Hervarðr*, *Lidvarðr* (*Hlidvarðr*, d. v. s. 'portvakt'). Möjligen beror den senare formen på lån från västgermanska språk; i varje fall förhåller det sig så med vissa sammansättningar som *Sigvarðr*, *Markvarðr*, *Iátvarðr*.

Ordet *vqrðr* ingår i talrika sammansättningar, bl. a. i de från svenska landskapslagarna kända *biärgh-*, *bya-*, *böte-*, *strandavarþer*, *in-*, *utvarþer*; jfr även fno. *festarvqrðr* 'vaktjänst ombord medan skeppet ligger förtöjt', *náttvqrðr* 'nattvakt', *vitavqrðr* 'vakthållning vid en vårdkase'.² Som

¹ [Korr.-not] Uttrycket *kiarþu* i *skibuarþ* är numera belagt på ett nyfunnet runstensfragment från Giberga, Lunda sn (Södermanland); se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1948.

² Jfr om fvn. fsv. *varðhald*, fda. *worthæld* och därmed sammanhängande ord E. Hjärne i *Namn och bygd* 17 (1929), s. 83 f.

personbeteckning tillhör ordet särskilt det poetiska språket: Heimdall kallas *vörðr goða* eller *vörðr með goðom*; vidare *hlíðvörðr* 'dörrvaktare', *erfivörðr* (feng. *yrfeweard*) 'arvinge', *menvörðr* egentl. 'smyckevårdare' (jfr feng. *goldhordweard*), *sundvörðr* 'utvik i en trång farled' (*Fornvännan* 1927, s. 19). Särskilt ingår det, med betydelsen 'beskyddare, värnare', i talrika poetiska omskrivningar för 'hövding': *folkevörðr*, *landvörðr* (*lådvörðr*, *foldvörðr*; jfr feng. *landweard*), *vörðr grundar* (*fróns*, *Nóregs*), *vörðr virða* (*flotna*, *verðungar*, *þjóðar*; jfr feng. *folces weard*, *rices weard*), *vörðr véstalls* m. fl. Bruket av *vörðr* på detta sätt i det poetiska språket synes vara samgermanskt.

Slutligen må nämnas, att ordet *vörðr* även ingår i ortnamn, sannolikt med betydelsen 'ställe där vakt hålles': *Sundvörðr* m. fl. (se M. Olsen i *Norske gaardnavne*, Bd 10, 1915, s. 58, 94, 175).

S. Bugge (*Runverser*, s. 54 f.) menar, att Bro-stenens *vikinga vörðr* är en omskrivning av samma art som t. ex. *vörðr flotna* 'sjökrigares hövding' (hos Markus Skeggjason). Han översätter: »Han var Vikingers Vogter», och anmärker, att »*vörðr*, Vogter, d. e. Hövding, synes et poetisk Udtryk». Hela satsen skulle utgöra ett verspar med allitterationsorden *vikinga* och *vörðr*:

sar var vikinga
vörðr með Gauti.

Detta förefaller ytterst osannolikt. Ordföljden är fullständigt normal, och att två ord i en sats börja med samma ljud är ej tillräckligt skäl för att antaga vers. Lika litet troligt torde det vara, att Assur, låt vara i en poetisk omskrivning, skulle ha betecknats som 'vikingars beskyddare'.

De poetiska omskrivningarna äro visserligen många, men de äro bildade efter en och samma typ, och den tillagda bestämningen (förled, genitiv) betecknar i denna typ av sammansättningar alltid objektet. I andra fall behöver detta icke vara förhållandet. I Bro-stenens inskrift har ordet *vörðr* sannolikt sin vanliga betydelse i prosaspråket. Den tillagda bestämningen betecknar det, varemot vakthållningen är riktad (jfr nsv. *brandvakt*). Därmed behöver ju ingalunda följa, att »den högättade Assur fått sitt eftermäle som en enkel vaktpost» (F. Askeberg).

Carl Säve översätter (i *UFT* h. 3, s. 20) *vikinga vörðr* med »vikinga-väktare(?)» och förmodar, att det avser »en uteliggare, som skulle passa på och hindra vikingar att göra strandhugg». I huvudsak samma tolkning lämnas av Ad. Noreen (*Altschwedische Grammatik*, 1904, s. 483), på grundval av meddelanden av O. v. Friesen: »Der war zugleich mit Geitir wächter gegen die seeräuber.» Själv ger v. Friesen (*Upplands runstenar*, 1913, s. 30) översättningen: »som var landtvärnsman mot vikingar tillsammans med Geitir». Och E. Brate (*Svenska runristare*, 1925, s. 16) finner denna översättning av *uikika* × *uaurþr* vara förträffligt funnen.¹ Det finnes, så vitt jag kan se, intet som talar emot att denna tolkning är den riktiga.

Innebörden i meddelandet om Assur, Håkon jarls son, att han under livstiden var *vikinga vörðr*, skulle sålunda ha varit, att han hade haft en uppgift i vakthållningen mot strandhugg och härjningar av vikingar. Förmodligen står detta i samband med att hans fader var jarl, d. v. s. befälhavare över ledungsflottan. Som sådan hade han väl även ansvaret för försvaret av hemlandet mot angrepp av fiender. Måhända fanns redan vid början av 1000-talet den organisation av vakttjänsten, som omtalas i Upplandslagen (Konungabalken 12: 1) och Södermannalagen (Konungabalken 12: 2). I Hälsingelagen (Konungabalken 8 och 9) sättes utrodd (*utroþer*) i motsats till landvärn (*landværn*) och vakthållning (*warþhald*). Som *vikinga vörðr* torde Assur ha varit ledare av den rörliga delen av försvaret (*landværn*).

¹ Brate hade tidigare (*ANF* 18, 1902, s. 140 och *ATS* 20: 3, 1914, s. 15) i anslutning till Bugge tolkat *vikinga vörðr* som »vikingaväktare (förmodligen något befäl)» och »vikingars anförare». F. Askeberg (*Norden och kontinenten i gammal tid*, 1944, s. 122), anser, att Bugges översättning är att föredraga framför v. Friesens. Och även Erland Hjærne (*Röd och runor*, 1947, s. 96) menar, att de starkaste skälen tala för den uppfattningen, som i ordförbindelsen ser ett poetiskt uttryck för 'vikingahövding'.

Det finns i sagorna åtskilliga uppgifter om hövdingar, som ha varit landvärnsmän. I Egils saga, kap. 49; *Íslensk fornrit* 2, s. 126) berättas om Eyvindr skreyia, som uppgives ha varit broder till drottning Gunnhild, att han kom med ett stort långskepp till Danmark och blev av Harald Gormsson satt *til landvarnar fyrir víkingum*. Om jarlen Håkon Ivarsson berättar Snorre i Harald hårdrådes saga (kap. 48; *Heimskringla*, ed. F. Jónsson 3, s. 143), att han bröt med Harald hårdråde i Norge och begav sig till sin frände Sven Estridsson i Danmark. Där blev han väl mottagen. *Gerðisk Håkon þar landvarnarmaðr Sveins konungs fyrir víkingum, er miðk heriðu á Danaveldi, Vinðr ok aðrir Austrvegmenn ok svá Kúrir; lá hann úti vetr sum sumar*. Även Finn Arnason flydde till Danmark och blev Sven Estridssons man. *En Sveinn konungr gaf honum iarldóm ok Halland til yfirsóknar, ok var hann þar til landvarnar fyrir Norðmönnum* (ib. s. 149).

Om Bro-stenens Assur sålunda har varit en landvärnsman mot vikingar och hans fader Håkon har varit en svensk jarl, så är det måhända en omständighet att beakta, att Bro, där minnesstenen blivit rest och där sålunda sannolikt Assur och Håkon jarl ha levat, är beläget omedelbart innanför de områden, som av gammalt räknades till Roden (C. G. Styffe, *Skandinavien under unionstiden*, 3. uppl. 1911, s. 376 f.). Läget synes ha varit utmärkt väl valt för en befälhavare för ledningsflottan och för kustförsvaret.

Vid Nibble i Ekerö sn, ett par mil S om Bro, har funnits en runsten (U 16) med inskriften: »Gunne och Käre reste stenen efter . . . Han var den bäste av bönder i Håkons rod.» Det har tidigare i detta arbete (*Upplands runstenar* 1, s. 25) framhållits, att ordet *roðr* i uttrycket **irupi hakunar** antingen kan ha en lokal betydelse (såsom i Roden, Roslagen) eller en mera ursprunglig av 'rodd, ledung'. Till det förra finnes en parallell i Sö 213 **han uar : boanti : bestr i : kili**. »*I roði Hakonar* skulle då avse den del av Roden, som lydde under en man vid namn Håkon, förmodligen en jarl.» Det finns visserligen skäl, som tala för en sammanställning av inskriftens Håkon med den Håkon, som omtalas i Hovgården-inskriften, U 11. Framför allt synes U 16 till tiden snarare sammanfalla med U 11 än med den äldre U 617. Sammanställningen har med beaktansvärda grunder betvivlats av Erland Hjærne (*Rod och runor*, 1947, s. 81 f., 115). »Utan att det kan bestämt bestridas, att 'Håkans rod' på Nibble-stenen kunde beteckna ett offentligt ledningsföretag, borde uttrycket enligt förut anförda analogier snarast åsyfta ett på enskilt initiativ företaget sjötåg. Härfärden har varit ledd av en hövding med namnet Håkan. Vem denne varit, en konung, en jarl eller, kanske mera sannolikt, en på egen hand opererande vikingahövding, lär förbli ovisst.» Hjærne är sålunda böjd att betvivla, att Nibble-stenens Håkon är identisk med vare sig Hovgård-stenens Håkon eller Bro-stenens Håkon jarl. Med hänsyn till namnet Håkons relativa sällsynthet förefaller det dock föga rimligt att räkna med tre hövdingar med detta namn under 1000-talet i denna begränsade del av Uppland. Man bör därför ej alldeles lämna ur räkningen den möjligheten, att Nibble-stenens Håkon har avsett samme man som Håkon jarl på Bro-stenen.

618. Bro kyrka.

Pl. 6.

Litteratur: B 262, L 313, D 1: 2. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 202; N. R. Brocman, *Dagbok* 1760; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1866, s. 4; UFT h. 3 (1873), s. 21.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 262); Dybeck, D 1: 2.

Runstenen står nu i vapenhuset, lutad mot östra väggen.

På 1600-talet låg den, enligt uppgift i *Ransakningarna* (se ovan U 617), »vppå gången». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes endast anteckningen »I Broo kyrkia». B 262 (som avbildar U 618 och U 619) har överskriften »Bro Kyrkodörr», vilket säkerligen beror på misstag